

5187 SAYILI YENİ BASIN KANUNU

Arař. Gör. Barıř GÜNAYDIN*

1. BASIN HUKUKU

İletişim ve hukuk sosyal bilimlerin iki farklı disiplini olsa da kesiştikleri çok ortak nokta bulunmaktadır. Ünlü bir Latin atasözüne göre "*Nerede toplum varsa orada hukuk vardır.*"¹ Her sosyal ilişkinin sonucunda bir hukuksal durum ortaya çıkacaktır. İletişim literatüründe de insanoğlunun bulunduğu her ortamda iletişimin varlığından söz etmenin mümkün olduğu ifade edilir. Sessizlik de bir anlam taşıdığı için iletişimsizlik mümkün değildir.²

İletişimin kitlesel boyut taşıyan kullanım biçimine kitle iletişimi adı verilmektedir.³ Kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçekleştirilen iletişimin bu biçimi, üzerinde en çok araştırma ve tartışma yapılan yönünü oluşturur. Hukuk alanında iletişimin bu kullanım biçimini medya hukuku, basın hukuku, radyo ve televizyon hukuku gibi adlar taşıyan hukuk dalları inceler. Kitle iletişim araçlarının ya da ortamlarının genel adı, dilimizde medya olarak anılmaktadır. Bu nedenle medya hukuku kavramı diğerlerini de kapsayıcı nitelikte görülmektedir.

İletişim, aynı zamanda genel hukuk kuralları çerçevesinde tanınmış bir hak ve özgürlüktür. İletişimin kitle iletişim araçları ile gerçekleştirilen boyutu da bu hak ve özgürlüğün bir başka kullanım biçimini ifade eder. En genel biçimde kitle iletişimi, düşünceyi açıklama ve ifade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı ile yakından ilişkilidir. İletişim özgürlüğü kavramı da bu çerçevede anlam kazanmaktadır.

* Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü;
barisg@anadolu.edu.tr

¹ Güriz, Adnan, *Hukuk Başlangıcı*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997, s. 2.

² Yüksel, Erkan, *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Çizgi Kitabevi Konya, 2001.

³ a.g.e., s. 2

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "hukuk", "toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü" ve "bu yasaları konu alan bilim" şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı sözlükte "iletişim" kavramı için "duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme" ve "telefon, telgraf, televizyon, radyo gibi araçlardan yararlanarak yürütülen bilgi alışverişi" biçiminde tanımlanmaktadır. Ancak iletişim literatüründe kavramın 160'ın üzerinde tanımı bulunduğu, 4560 farklı kullanımına rastlandığı ve daha sonra 15 ayrı anlam üzerinde kategorileştirilebildiği gibi bilgilere ulaşılmaktadır.⁴ En genelleyici biçimde iletişim, taraf olanların yarattıkları ortak anlamların ortak paylaşımı biçiminde işleyen bir süreç olduğu ifade edilebilir.⁵

Toplumdaki kişi ve kurumların eşit haklara sahip olarak ve eşit yükümlülükler altında sürdürdükleri ilişkileri düzenleyen hukuk alanına "özel hukuk" denilmektedir.⁶ Bu alana giren hukuk dalları medenî hukuk, ticaret hukuku, borçlar hukuku ve devletler özel hukuku'dur. Toplumsal örgütlenmeyi ve kişi ile toplum ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları bütünü "kamu hukuku" kolunu oluşturur. Kamu hukuku alanına ise Anayasa hukuku, idare hukuku, mali hukuk gibi hukuk dalları girmektedir.⁷ Hukuk alanındaki özel ve kamu hukuku biçimindeki bu ayrımın kökenleri Roma Hukuku'na kadar uzanmaktadır.⁸

Türkiye'de de kamu ve özel hukuk ayrımı kabul edilmektedir. Ancak hangi hukuk disiplinlerinin kamu hukukuna, hangilerinin özel hukuka girdiği konusu tartışmalıdır. Bu konuda yapılan sınıflandırmalar az ya da çok subjektif özellikler taşınmaktadır. Kamu hukuku ve özel hukuku ayrımında hangisine gireceği tartışmalı olan hukuk kollarına "karma hukuk dalları" başlığı altında toplanmaktadır. İş hukuku, fikir hukuku gibi dallar bu gruba girmektedir.⁹

Basın özgürlüğü ve bunun kullanımını düzenleyen ve kitle iletişim araçları içerisinde yer alan gazete dergi gibi basılmış eserlerin basımı ve yayımı ile ilgili kavram, kurum ve faaliyetleri inceleyen hukuk dalına ise "Basın Hukuku" adı verilmektedir. "Medya Hukuku" kavramı ise basılı yayınlar ile birlikte kitlesel iletişime olanak veren her türlü elektronik ortam aracılığıyla yapılan yayınları da kapsayacak biçimde kitle iletişimini konu alan kavram, kurum ve faaliyetleri bir arada incelemektedir.

⁴ a.g.e., s. 1-2

⁵ a.g.e., s. 1-2

⁶ Bilge, Necip, *Hukuk Başlangıcı*, Turhan Kitabevi, Ankara 1996, s. 97.

⁷ a.g.e., s. 109.

⁸ a.g.e., s. 95.

⁹ Güriz, Adnan, *Hukuk Başlangıcı*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997, s. 88.

Sürelî bir yayın çıkarmak için yapılması gerekenler, basın kuruluşlarının yayın faaliyetleri sırasında uyması gerekenler, hukuki ve cezai sorumluluk, kişilik haklarının ihlali gibi basın yolu ile işlenen suçlar, yargılama usulü ve davalar basın hukuku'nun temel konularını oluşturmaktadır. Bu yapısı ile basın hukuku, "karma hukuk" dalında yer almaktadır.

Anayasa'da "Kişinin Hak ve Ödevleri" başlığı altında düzenlenen "basın özgürlüğü", böylece anayasal bir güvenceye sahip olmuştur. Bu hüküm gereğince basın hukuku, Anayasa hukuku ile ilişkili görülmektedir. Ayrıca düzeltme ve cevap hakkı, sürelî ve süresiz yayın hakkı ve basın araçlarını korunması hükümleri çerçevesinde de Anayasa'ya başvurmak gerekmektedir. Öte yandan basın yoluyla kişilik haklarının ihlali ve haksız fiile ilişkin konular, medeni hukuk ve borçlar hukuku içerisinde ele alınmaktadır. Dolayısı ile basın hukuku, diğer özel hukuk dalları ile ilişki içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca basın suçu ve basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı cezai sorumluluk ve yargılama usulü ise ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukukunun kavram ve kurumları ile ilişkilidir. Dolayısı ile karma hukuk dalı içerisinde yer alan basın hukuku, bir çok özel hukuk ve kamu hukuku dalı ile ilişki içerisinde yer almaktadır.

Bu noktadan sonra artık dünyada ve Türkiye'de basın hukuku düzenlemeleri üzerinde durulmalıdır.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BASIN HUKUKU DÜZENLEMELERİ

Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) tarafından yurt dışında Basın Müşavirliği bulunan ülkelerdeki basın mevzuatını ortaya koymayı amaçlayan "Basınla İlgili Mevzuat" adlı çalışmada anayasalar ve basına düzenleme getiren ana mevzuat ve kısmen de ceza kanunları ele alınarak bir karşılaştırmaya gidilmektedir.

Yazılı bir anayasanın bulunmadığı İngiltere ve Suudi Arabistan dışındaki ülkelerin Anayasa, Basın Kanunu ve Basın Kanunu yerini alan kanunlarında basın hukukunu düzenleyen hükümlere yer verilmektedir. BYEGM'nin değerlendirmesine göre Türk Anayasası, basın özgürlüğü ile ilgili olarak, gerek hakların gerekse kanunu sınırlamaların belirtilmesinde, diğer anayasalara oranla daha ayrıntılı hükümler içermektedir.

BYEGM'nin değerlendirmesine göre genel olarak inceleme konusu her ülkenin mevzuatında basın özgürlüğünün varlığı belirtildikten sonra, bu özgürlüğün bir yandan ülkenin milli menfaatlerine aykırı olarak, diğer

yandan yine Anayasa ile teminat altına alınmış kişi haklarını ihlal edecek şekilde kötüye kullanılmasını önleyecek hükümlere yer verilmektedir. İnceleme konusu bütün ülkelerde, bir yayın nedeniyle mağdur olan kişilere düzeltme ve cevap hakkı tanınmış, ayrıca bu yayınlardan zarar gören kişilerin tazminat talep edebileceği belirtilmiştir. Yine incelenen ülkelerden İtalya'da gazete ve dergi çıkartma yargı organlarından alınacak izne tabi iken, Yunanistan'da genellikle izin verilmekte birlikte, Basın ve Enformasyon Sekreterliği'nin izni aranmaktadır.

Basın kanunu açısından incelenen ülkeler bazında bir karşılaştırma yapılırsa yazılı bir anayasa metni bulunmayan İngiltere'de yazılı bir Basın Kanunu'nun da bulunmadığı dikkati çekmektedir. İngiltere'de basınla ilgili düzenlemeler kaynağını geleneksel olarak ortaya çıkan yargı ve mahkeme kararlarından oluşan "Common Law" (Genel Kanun) ile yerel otoritelerin ve kuruluşların koydukları kanunlardan almaktadır. Bu tür kanun ve kurallar da "Essential Law for Journalist" (Gazeteciler için gerekli kanun/düzenlemeler) adlı rehberde toplanmıştır. Federal Almanya'da da her eyaletin ayrı Basın Kanunu bulunmaktadır. Ancak bunların tümü 1960-1963 yılları arasında özel bir komisyonca hazırlanan bir model göz önüne alınarak değerlendirildiğinden aralarında önemli bir farklılık bulunmadığı kaydedilmektedir. Bunun dışında Belçika, Fransa, İtalya, Avusturya, Yunanistan, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya, Rusya Federasyonu, Pakistan, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Suudi Arabistan, Mısır ve İran hukukunda Basın Kanunu bulunmaktadır. İleride yeri geldikçe BYEGM'nin bu çalışmasına yine değinilecektir.

Türkiye'de ise 1982 Anayasası'nda basın özgürlüğüne yer verilmekle birlikte basınla ilgili düzenlemelere ayrı bir kanunla gidilmiştir. Son olarak düzenlenen ve 26 Haziran 2004 günü yürürlüğe giren 5187 sayılı Basın Kanunu bundan sonraki başlıklarda yasalaşma süreci ve değerlendirilmesi ayrı bir biçimde açıklanacaktır.

3. 5187 SAYILI BASIN KANUNU'NUN YASALAŞMA SÜRECİ

Yeni Basın Kanunu hakkındaki "Kanun Tasarısı" çalışmalarına 2000 yılında başlanmıştır. Prof. Dr. Yahya Zabunoğlu, Prof. Dr. Nevzat Toroslu, Avukat Fikret İlkiz ve Av. Gülten Günay tarafından hazırlanmış olan ilk taslak 57. Hükümet döneminde 2001 yılı Mart ayında açıklanmıştır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC), 28 Mart 2001 günü Ankara'da basından sorumlu Devlet Bakanı Rüştü Kazım Yücelen'i ziyaret ettiğinde Basın Kanunu Taslağı kamuoyuna açıklanarak tartışmaya açılmıştır. Bu Tasarı 14 Şubat 2002'de

Ankara’da yapılan bir toplantı ile herkesin görüş ve tartışmasına açıldı. Söz konusu tasarı Bakanlar Kurulu gündemine 4 Mart 2002 tarihinde alındı. Ancak o tarihte Bakanlar Kurulu Basın Kanunu konusundaki bu taslağı tasarı olarak değerlendirerek Meclis’e göndermek yerine 5680 sayılı Basın Kanunu’nun birkaç maddesinde değişiklik yapılmasını tercih etmiştir. Dolayısıyla hazırlanan taslak rafa kaldırılmıştır.

59. Hükümet yeni bir basın yasası yapılması kararını gündeme alınca 4 Mart 2002 tarihindeki Basın Kanunu Taslağı’nı tamamıyla değiştiren yeni bir Tasarı ortaya çıkmıştır. Basından sorumlu Devlet Bakanı Beşir Atalay Yeni Basın Kanunu Taslağı’nı 17 Temmuz 2003 günü Meclis’te yaptığı basın toplantısı ile tanıtmıştır. Daha sonra da bu taslak Bakanlar Kurulu’nda “Kanun Tasarısı” olarak kabul edilerek, 24 Mart 2004 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) gönderilmiştir.

Bakanlar Kurulu’nca 3 Mart 2004 günü kararlaştırılan ve TBMM Başkanlığı’na iletilen Basın Kanunu Tasarısı’nın genel gerekçesine bakıldığında, şu ifadelere yer verildiği dikkati çekmektedir:

“Artık evrensel bir nitelik kazanmış olan iletişim alanı, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile onun temel araçlarından biri olan basın özgürlüğü kavramlarını yeniden ele almayı, bütün uygar ülkelerin benimsediği ilke ve kuralların içselleştirilip yürürlüğe konulmasını gerekli ve zorunlu kılmasından hareketle ve günümüzün şartlarına uygun olarak basın özgürlüğünün ve düşünce özgürlüğünün sağlanması, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun bir Basın Kanunu hazırlanması, 15 Temmuz 1950 tarihli ve 5680 sayılı Basın Kanunu’nun yürürlükten kaldırılması öngörülmektedir.

Evrensel demokrasi anlayışının ortaya çıkardığı bir önemli kavram da bilgi edinme hakkı, doğru bilgiye ulaşma ya da başka bir deyişle gerçeği öğrenme hakkıdır. Bu yürürlükteki bakış açısı karşısında düşünceyi açıklama özgürlüğü ve basın özgürlüğü, onu kullananlar açısından bir özgürlük olduğu kadar, gerçekleri öğrenmek özgürlüğüne sahip birey ve kitleler açısından da temel bir hak niteliğindedir.

Çoğulcu, özgürlükçü, hoşgörülü, demokratik toplumlarda, düşünceyi açıklama özgürlüğü, sadece genel kabul gören ve zararsız yahut önemsiz adledilen düşünceler yönünden değil, aynı zamanda halkın bir kısmı tarafından benimsenmeyen kural dışı, hatta endişe verici düşünceler için de geçerli olmalıdır.

Demokratik rejimlerde, kamuoyunun oluşması ve bilinçli bir şekilde işlemesi, düşüncelerin ve haberlerin en yaygın ve hızlı bir şekilde dolaşımını gerekli kılmaktadır.

Öte yandan yaratıcı, artistik ve bilimsel düşüncelere özgürce sahip olunamaması ve bunların özgürce açıklanamaması, her toplumda var olan yaratıcı zekanın

ve onun insanlığın gelişimine olan katkısının aşağılanması anlamına gelecektir. Bilimin değişik alanlarında bilgi sahibi olmaya yönelik eğitim ihtiyacının karşılanması da düşünce özgürlüğünün bir gereğidir.

Düşüncelerin toplumda dolaşımı, kanın vücuttaki dolaşımına benzer bir işlev yerine getirmekte ve sosyal hayata gerekli oksijeni sağlamaktadır. Bu dolaşımın, en geniş, en hızlı ve en nüfuz edici şekilde gerçekleşmesini sağlarken, başkalarının düşünce özgürlüğüne, iyi niyetine, şerefine, itibarına veya toplumun temel değerlerine ve inançlarına zarar verebilen durumların giderilmesi de zorunludur."

Gereğlerinde bu ifadeler bulunan Basın Kanunu Tasarısı 5187 numarası ile, mecliste üzerinde en az konuşulan, en az tartışılan bir kanun olarak 9 Haziran 2004 günü TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 26 Haziran 2004 günü 25504 sayılı *Resmi Gazete'* de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece 54 yıldır yürürlükte olan, 15 Temmuz 1950 tarih ve 5680 sayılı Basın Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

5187 sayılı yeni Basın Kanunu'nun dokuzuncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri saklıdır. Ancak, bu Kanun'un yürürlük tarihinde 5680 sayılı Basın Kanunu gereği mevkuhte neşredenler, 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri gereği mevkuhte neşretmekten alkonulamazlar." Hükümün Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesi ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmıştır.

4. 5187 SAYILI BASIN KANUNU'NA GENEL BAKIŞ

9 Haziran 2004 kabul tarihli ve 5187 sayılı Basın Kanunu, 26 Haziran 2004 tarihli ve 25504 sayılı *Resmi Gazete'* de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni Basın Kanunu 15 Temmuz 1950 tarihinden beri yürürlükte bulunan 5680 sayılı Basın Kanunu'nu yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Basın Kanunu daha önce on beş kez değişikliğe uğratılmış ve en son iki yıl önce, 15 Mayıs 2002 kabul tarihli 4756 sayılı, 3 Ağustos 2002 kabul tarihli 4771 sayılı ve 2 Ocak 2003 kabul tarihli 4778 sayılı kanunlarla değişiklik yapılmıştır.

Yeni Basın Kanunu ile gerçekleştirilen en önemli değişiklik, 1950'den beri yürürlükte olan Basın Kanunu'nun dilinin güncelleştirilmesi olmuştur. Örneğin mevkuhte, gayri mevkuhte, neşir ya da neşriyat gibi kimi kavramlar yeni Kanun metninde güncel dildeki karşılıkları ile kullanılmıştır.

Yeni Kanun'da süreli, süresiz yayın tanımlarının yanı sıra; yaygın, bölgesel ve yerel süreli yayın gibi yayın türlerine yer verilmiştir. Kanunun para cezalarına ilişkin maddelerinde de yayın türlerine yönelik bu ayırım dikkati çekmektedir. Kanun'un ikinci en önemli farklılığı ise para cezalarının söz konusu yayın türlerine göre düzenlenmesidir. Gerçekten de Türkiye çapında yayın yapan bir gazete ile herhangi bir il ya da ilçede sınırlı sayıda kişinin yayınladığı bir gazetede işlenen basın suçuna aynı ceza verilerek yaygın yayın yapan basın organı ile yerel yayının eşit derecede nitelendirilmesi kanaatimizce pek adilane bir uygulama olmayacaktır.

5187 sayılı Kanun'un üçüncü maddesinde ayrıca, "*Basın Özgürlüğü*" ifadesine yer verilmiştir. Yürürlükten kaldırılan Basın Kanunu'nun 1. maddesinde "*Basın serbesttir*" ifadesine yer verilmiş, ancak basın özgürlüğüne ilişkin herhangi bir göndermede bulunulmamıştır. Ancak yeni kanun metninde anayasal güvence altına alınmış "*Basın Özgürlüğü*" kavramı, iç hukukumuzun bir parçası haline gelen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesinde yer alan "*İfade Özgürlüğü*" kavramı ile tanımlanmış ve bu özgürlüğün sınırlandırılmasının da ancak AİHS'nin 10. maddesinin 2. fıkrasında yer alan sınırlandırma nedenleri ile mümkün olabileceği hükme bağlanmıştır.

Yürürlükten kaldırılan Basın Kanunu ile yürürlüğe giren Kanun metni arasındaki farklılıklardan biri, beyanname verme usulü konusundadır. Beyanname, bildirme demektir ve önceki 5680 sayılı Basın Kanunu'na göre en büyük mülki amirliğe; eş deyişle yerel yönetimlerde en yüksek devlet makamına, yayın faaliyetini bildirmek için verilir. Bunun amacı bilgilendirmektir. 5680 sayılı yürürlükten kaldırılan Basın Kanunu'na göre yayınlanacak olan süreli yayınlar bakımından beyannamenin "*Yayın nerede çıkarılacaksa o yerin en büyük mülki amirliğine verilmesi*" öngörülmüştür. Ancak yeni Kanun metninde beyannamenin verilmesi ve incelenmesi bakımından yayıncının bulunduğu yer Cumhuriyet Savcılığı'nı yetkilendirilmektedir.

Beyannamenin Cumhuriyet Savcılığı'na verilmesi, kanaatimizce uygun bir düzenleme olarak görülmemektedir. Çünkü aynı şekilde Kanun'un teslim yükümlülüğünü öngören hükmünde de "*Basımcı, bastığı her türlü yayının imzalı iki nüshasını, dağıtımın ve yayımın yapıldığı gün, mahallin Cumhuriyet Başsavcılığı'na teslimi ...*" denilmektedir. İçel¹⁰ bu konuda şöyle kaydetmektedir: "*Dünyanın hiçbir yerinde çıkan eserlerin, yayınların Cumhuriyet Savcılığı'na tevdi edilmesi gibi bir sistem yoktur. Avrupa Birliği'nin hiçbir ülkesinde yoktur. Tevdii ve teslim yükümlülüğü masrafa girmeden devletin arşivini ve kütüpha-*

¹⁰ İçel, Kayıhan, "Açık Tartışma: Basın Kanunu Tasarısı", *Güncel Hukuk Dergisi*, Mayıs 2004.

nelerini zenginleştirmek için yapılır. Halbuki buradaki teslim yükümlülüğünün kaldırılması gerekiyor. Bunun konulması ve bununla Cumhuriyet Savcılığı'na yine yetki verilmesi son derece sakıncalıdır. Bunun yapılması basın özgürlüğü ile bağdaşmaz. Savcılığa kitabın, eserlerin verilmesi ön sansürün görünümüdür. Bunun hala basın özgürlüğünden bahsedilen bir kanunda yer alması sakıncalıdır." Dolayısı ile beyannamenin yargılama sürecinin bir ögesi olan Cumhuriyet Savcılığı'na verilmesinin ne gibi bir anlamı bulunduğu tarafımızdan anlaşılamamaktadır.

Her iki kanun metni arasındaki önemli farklılıklardan biri de düzeltme ve cevap hakkının kullanımına ilişkin sürelerin düzenlenmesi konusundadır. Bu konuya ilişkin değerlendirmeye kitabın üçüncü bölümünde yer verilecektir.

"Yargıyı Etkileme" başlıklı maddeyle getirilen suçun konusu bir diğer farklı hükümdür. 5187 sayılı Kanun'un 19. maddesinde bu başlıklı hükme göre, "Hazırlık soruşturmasının başlamasından takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlayan kimse, iki milyar liradan elli milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır." Dolayısı ile bu hüküm yalnızca yayın ile ilgili bir hükümdür. Eş deyişle, hazırlık soruşturulmasında, henüz daha takipsizlik kararı verilmeden ve de kamu davası açılmadan önce hazırlık soruşturmasındaki bir belgenin yayımlanmasını konu almaktadır. Bu konuda lehe, aleyhe beyanda bulunulması da yayın suçudur. İkinci fıkrada, "Görülmekte olan bir dava kesin kararlar sonuçlanıncaya kadar, bu dava ile ilgili Cumhuriyet Savcısı, hâkim veya mahkeme işlemleri hakkında mütalaa yayımlayan kişiler hakkında da birinci fıkrada yer alan cezalar uygulanır" denilmektedir. Dolayısı ile görülmekte olan davalar sonuçlanana kadar yargıyı etkileyici nitelikte yayında bulunmak suçtur.

Kanaatimizce, 19. madde neredeyse "adli haber" kapsamına giren haberlerin tümüyle yayımını yasaklamış olacaktır. Bir cinayet ya da dolandırıcılık haberinin yanı sıra yolsuzluk haberleri de sansüre uğrayacaktır. "Saydam ve temiz toplum" kavramları da işlemez hale gelecektir. Bu nedenle sınırlandırmanın "haber vermenin sınırlarını aşan" durumlar için söz konusu olmasının sağlanması gerekmektedir. Çünkü iddianameden kısa bir alıntı yapmak veya duruşmada savunma yapan sanığın sözlerini habere dönüştürmek bile "yargıyı etkileme" sayılarak gazeteciler hakkında sürekli dava açılması söz konusu olabilecektir. Kanaatimizce maddenin başlığının "Yargıyı etkileme" yerine "Adli haber" olarak değiştirilmesi amacına daha uygun olacaktır. Çünkü radyo ve televizyonlar için herhangi bir ayrıntılı sınırlama bulun-

mamaktadır. “Yargıyı etkileme” gibi bir kavramdan hareketle ve yapılan yayınların yargıyı etkilediği bahane edilerek yargı aşamasındaki her olayla ilgili yayına yönelik bir yayın yasağı ya da sansüre olanak tanınması doğru olmayacaktır. Kanun metninin esasen korumak istediğinin “sanık ve sanığın masumiyeti” olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu düzenleme ile esasen yargılanmamış veya yargılaması sürerken bir kişinin kamuoyu önünde suçlu olarak gösterilmesinin yanlışlığı ele alınarak sanık korunmaya çalışılmıştır. Aksi düşünüşle yargı aşamasındaki davaların hiçbir şekilde yayınlanmaması gibi bir uygulamaya gidilmesi halinde ortaya çıkan uygulama basın özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelecektir.

Yürürlükteki 5187 sayılı Basın Kanunu’na göre “cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme” suç sayılmaktadır. 20. maddeye göre artık bu filer hakkındaki haberlerde, haber vermenin sınırları aşılmayacaktır. Okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar suç işlemiş sayılacak ve bir milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacaklardır. Yeni Basın Kanunu intihar olayında “haber verme sınırlarının aşılması” halinde cezalandırmayı kabul etmektedir. 5680 sayılı yürürlükten kaldırılan Kanunda “cinayet” haberleri için böyle bir cezalandırma olmadığı gibi “cinsel saldırı” olayları hakkında da düzenleme bulunmamaktadır. Bundan böyle, okuyucuyu bu tür fiillere “özendirmek” ifadesinden ne kast edildiğini bilmemiz gerekmektedir. Çünkü yürürlükteki bir kavram olarak “özendirmek” fiili kanuna girmiştir. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*’nde “özendirmek” sözcüğü, özenmesini sağlamak, teşvik etmek anlamlarına gelmektedir. “Teşvik etmek” deyimini ise sözlükte, “isteklendirmek, özendirmek” ve mecazi anlamda da “bir kimseyi kötü bir iş yapması için kandırmak, kıskırtmak” biçiminde tanımlanmaktadır. Kanaatimizce bu sözcük, farklı yorumlara neden olabilecek ve uygulamada sorunlar yaratabilecek niteliktedir.

Dağıtım konusu ile ilgili yeni düzenlemeye ise 23. maddede yer verilmiştir. Dağıtım şirketlerinin sorumluluğuna ilişkin bu düzenlemeye göre süreli yayınların dağıtımını üstlenen kişi sadece kendi yayınlarını değil, kendine başvuran diğer yayınları da dağıtmak zorundadır. Bu yükümlülüğe aykırı davrananlar hakkında yayının toplam bedelinin yarısından fazla ağır para cezası getirilmiştir. Bu durum ceza hukuku ile özel hukukun karşılaştığı bir alana ilişkin olup, devletin bu tür bir yaptırım uygulaması eleştirilebilir. Diğer yandan konuyu rekabet hukuku kuralları içerisinde değerlendirmek de olasıdır.

“El Koyma, Dağıtım ve Satış Yasağı” başlıklı 5187 sayılı Basın Kanunu’nu 25. maddesi, yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Kanun’un ek 2. maddesindeki düzenlemeyi daraltmıştır. Hükme göre, belirli kanunlarda yer alan suçların yayın organları vasıtasıyla işlerliğini tespit eden ya da haber alan

savcılık hakime müracaat edebilir ve hakim basılmış eserlerin tamamına el koyabilir yani toplatabilir. Böylece henüz aleniyete kavuşmamış, topluma dağıtılmamış olan eserlere el konabilmektedir. Aslında bu durum kanunun kendi koyduğu prensip ile çatışmaktadır. Çünkü basın suçunun yayınla oluşacağı ifade edilmiştir. Ortada teknik olarak işlenmiş olduğu varsayılacak ancak aleniyete kavuşmamış bir suç olsa bile, bu suçlunun peşinen kabulü ve yargısız infaz anlamına gelebilecek bir sonuçtur.¹¹

Yürürlüğe giren 5187 sayılı Basın Kanunu'ndaki bir diğer önemli farklılık, dava sürelerine ilişkindir. Yeni düzenleme ile dava açma sürelerinde öngörülen altı ay ve bir yıllık süre, günlük süreli yayınlar için iki ay ve diğer basılmış eserler yönünden dört aya indirilmiş durumdadır.

Son olarak yeni Basın Kanunu'nda internet yayınlarının kanun kapsamında değerlendirilmemesi de dikkat çekicidir. Yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Kanun'un Ek Madde 9'da yer verilmiş olan bilişim teknolojileri ile yapılan yayın ve internet ortamındaki yayıncılık konusuna yeni Kanun'da yer verilmemiştir. Dolayısı ile internet yayıncılığı Basın Kanunu kapsamı dışında görülmüştür. Kanaatimizce bu durum olumlu olarak değerlendirilmektedir. İnternet yayıncılığının başka bir kanun ile düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Öte yandan cezai sorumluluk ve hapis cezalarını iki madde için hala koruması, para cezalarının özellikle yerel medya kuruluşları için yüksek miktarda olması yeni kanunun kanaatimizce olumsuz olan yanlarını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Basın Kanunu'ndan farklı olarak "*Basın Özgürlüğü*" kavramına yer veren 5187 sayılı Basın Kanunu'nun cezai sorumluluk bakımından hapis cezalarını muhafaza etmesi ve para cezalarının özellikle yerel basın kuruluşları için yüksek miktarda olması, "*Yargıyı Etkileme*" başlıklı düzenlemenin sansüre yol açabilmesi olasılığı diğer eleştirilecek yanlarıdır.

4.1 Basın Kanunu'na Göre Yayım ve Yayın Kavramları

Yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Basın Kanunu ve yürürlükteki Basın Kanunu arasında kavramlar açısından anlam ilişkisi bazında bazı farklılıklar söz konusudur. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*'ne göre "*yayım*", "*kitap gazete gibi*

¹¹ Alacakaptan, Uğur, "Açık Tartışma: Basın Kanunu Tasarısı", *Güncel Hukuk Dergisi*, Mayıs 2004.

okunacak şeylerin basılıp dağıtılması", "herhangi bir eserin radyo ve televizyon aracılığıyla seyirciye ulaştırılması, neşir" anlamlarına gelmektedir. "Yayın" ise "basılıp satışa çıkarılan kitap, gazete gibi okunan veya radyo televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan iletilen şey, neşriyat" olarak ifade edilmektedir.

Yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesine göre "yayın" kavramı "neşir" olarak ifade edilmektedir. Basılmış eserlerin herkesin görebileceği veya girebileceği yerlerde gösterilmesi veya asılması veya dağıtılması veya dinletilmesi veya asılması veya dağıtılması veya dinletilmesi veya satılması veya satışa arzı fiilleri "yayın" faaliyeti olarak sayılmıştır.

Gösterilme, basılmış eserin herkes tarafından görülebilecek bir yere konulmasını ifade eder. Gösterilme terimi "teşhir" kavramını karşılık olarak asılmayı da kapsasa da asılma fiili ayrıca belirtilmiştir. Kanunda ayrıca asılma kavramı kullanılmış olsa bile, gerçekte, kitap, gazete, dergi gibi çok sayfalı basılmış eserler hakkında "gösterilme"; "tek yapraklı ilan, bildiri" gibi yayınlar için ise asılma teriminin kullanılması uygun düşmektedir. Dağıtılma, basılmış eserlerin halka yayılması, halkın eline ulaşmasını ifade eder. Dağıtılma şeklindeki yayınlarda yayımın gerçekleşmesi açısından ulaşılan kişilerin sayısı çok önemlidir. Satılma kavramı, dağıtılmanın bir bedel karşılığı yapılması anlamına gelir. Dağıtılmada ücretsiz, bedelsiz olarak verilen basılmış eser, burada belirli bir bedel karşılığı olarak verilmektedir. Basılmış eserin topluma açık bir yerde okunması suretiyle içeriğinin duyurulması da "dinletilme" şeklinde bir yayın çeşidi olacaktır. Bu kavramı basılmış eserin içeriğinin kamuoyuna duyurulması olarak anlamak gerekir. Dinletme, genel anlamda kaset, cd, radyo gibi araçlardan kayıtlı seslerin başkalarına duyurulması anlamına gelmekle beraber, kaset ve benzeri araçlar Basın Kanunu anlamında basılmış eser sayılmadığı için, bu araçlarla kaydedilmiş seslerin başkalarına duyurulması, Basın Kanunu anlamında "yayın" sayılmayacaktır.¹² Satışa arz kavramı, basılmış eserin satılması amacına yönelik her türlü hareketleri ifade etmektedir. Bir basılmış eserin satışa çıkarılması anlamına gelen her hareket "satışa arz" anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak yürürlükten kaldırılan 5680 sayılı Basın Kanunu "yayın" fiili içinde değerlendirilecek durumları sayma suretiyle belirtmiş olsa da kavramın sınırlarını oldukça geniş tutmuştur.

Yürürlükteki 5187 sayılı Kanun'da da "yayın" faaliyeti tanımlanmıştır. Madde gerekçesinde bu tanım yapılırken, mevcut düzenlemede olduğu gibi sayma usulüne gidilmemiş, "bu usulün sakıncalarını gidermek amacıyla

¹² Erman, Sahir ve Özek, Çetin, *Açıklamalı Basın Kanunu ve İzahlı Mevzuat*, Alfa Yayınevi, İstanbul 2000, s. 32-33

yayın için basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulmuş olması yeterli görülmüştür, bunun iradi olması gerekmektedir” denilmiştir. Ancak; basılmış eserlerin herhangi bir şekilde kamuya sunulması kavramı günümüz gelişen teknolojileri içinde kapsayacağı alanın büyüklüğü nedeniyle hangi durumları kapsadığı konusunda bir netlik söz konusu değildir.

Hükme bağlanan süreli yayın tanımına günlük, haftalık veya başka bir süre ile yayımlanan gazeteler; haftalık, aylık veya daha fazla süreli dergiler ve yıllıklar gibi belli aralıklarla yayımlanan basılmış eserler ile resmi veya özel haber ajanslarının yayımladıkları bültenler dahildir.

KAYNAKÇA

Bilge, N., *Hukuk Başlangıcı*, Turhan Kitabevi Ankara 1996.

Erman, S. ve Özek, Ç., *Açıklamalı Basın Kanunu ve İzahlı Mevzuat*, Alfa Yayınevi, İstanbul 2000.

Güriz, A., *Hukuk Başlangıcı*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997.

İlkiz, F., “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İfade Özgürlüğü Açısından Basın, Radyo ve Televizyon Kanunlarının Değerlendirilmesi”, *İfade Özgürlüğü ve Türk Ceza Hukuku*, Ceza Hukuku Derneği yayınları, İstanbul 2003.

Yüksel, E., *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Çizgi Kitabevi, Konya 2001.

KİTAP, DERGİ VE GAZETELER

Basınla İlgili Mevzuat, Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

Güncel Hukuk Dergisi (5-6), “Açık Tartışma: Basın Kanunu Tasarısı”, 2004.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozara.htm>. Erişim Tarihi: 9 Eylül 2004.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa2004.htm>. Erişim Tarihi: 10 Eylül 2004.

Resmi Gazete, <http://rega.basbakanlik.gov.tr> Erişim tarihi: 15 Eylül 2004.